

НАУКА ОДБРАНЕ: ДА ЛИ ПОСТОЈЕ?*

Peter Lodewyckx**

Краљевска војна академија, Брисел, Белгија

О месту наука одбране или војних наука у ширем оквиру „науке“ данас се много расправља. У овом излагању показаћемо да војне науке, као такве, не постоје. Оно што називамо војним наукама у ствари су „нормалне“ науке које се користе за постизање војних циљева кроз војне примене. То је случај како са техничким, тако и са хуманистичким наукама, што ће бити илустровано са неколико примера. Сходно томе, војне науке не би требало да трагају за посебним местом или измишљају властито, јер могу да нађу своје место, па чак су и неопходне, у „цивилним“ оквирима, као што је, на пример, 7. оквирни програм Европске комисије, што ће, такође, бити илустровано учешћем белгијске Краљевске војне академије у таквим међународним пројектима.

Key words: *војне науке, војне примене, међународни пројекти.*

Дефиниција војних наука

Дефиниције војних наука које се могу наћи у речницима и енциклопедијама прилично су уопштене и нису од велике помоћи за разумевање природе тих наука. Тако, на пример, по Вебстеру (*Webster*), војна наука је „дисциплина која се бави начелима ратовања“, а по Енкарти (*Encarta*) „академска студија начела и поступака ратовања“.

У изворима на интернету дефиниције су разрађеније, иако нису увек потпуно доследне. Тако се може наћи следећа дефиниција: „Војна наука бави се проучавањем разних техничких, психолошких и практичних појава које обухватају догађаје који чине ратовање, нарочито оружану борбу. Она тежи да буде свеобухватни научни систем који ће, ако се правилно користи, умногоме унапредити способност практичара да оствари превласт у оружаном сукобу са противником. У том смислу, није важно да ли је тај противник супротстављена војна сила, герила или други нерегуларни састави, или с друге стране чак познаје или користи војну науку“. (*WordIQ*)

Или: „Војна наука је процес преношења политике националне одбране у стварање војних потенцијала кроз ангажовање војних научника, укључујући теоретичаре, истраживаче, научнике-експериментаторе, научнике примењених наука, пројектанте, инжењере, техничаре за опитовања, те војно особље одговорно за израду прототипа. Притом, војна наука настоји да преточи политику у потребне војне вештине, које, употребом војних концепција и војних метода, могу да користе војне технологије, војне системе оружја и другу војну опрему да произведу тражене војне могућности“. Војна наука обухвата креирање

* Са енглеског језика текст је превела Душанка Пивљанин.

** Пуковник др Петер Лодевик је проректор Краљевске војне академије у Бриселу, Белгија. Peter.Lodewyckx@rma.ac.be

теорија, концепција, метода и система који се могу применити на функције и активности оружаних снага, што се обично чини ради повећања укупне војне способности за време рата путем повећавања ефикасности, ефективности и једноставности сложених концепција, метода и система који се користе у војним операцијама у миру. Војна наука је средство помоћу којег војни састав добија војну технологију, оружје, опрему и обуку да би на задовољавајући начин обезбедио војни потенцијал какав захтева политика националне одбране ради постизања одређених стратешких циљева [...]“ (*Wikipedia*)

На вебсајту Међународног друштва за војне науке налазимо следећи текст: „Аустријска Академија националне одбране, Краљевски војни колеџ Канаде, Краљевски колеџ одбране Данске, Универзитет националне одбране Финске, Академија одбране Холандије, Команда за школство Норвешке, Колеџ националне одбране Шведске, и Балтички колеџ одбране основали су у октобру 2008. године друштво намењено за даље истраживање и академско образовање у војним вештинама и наукама у најширем смислу.

Сврха те организације је да изгради мрежу за креирање, развој, размену и ширење научноистраживачког рада и знања о рату, управљању конфликтом и напорима за подршку миру. [...] Активности обухватају комуникације и публикације за подршку мрежи истраживања у оквиру тема, као што су: студије рата, војна историја, војна технологија; командовање и управљање, руковођење и основна надлежност, право и етика; безбедност, политика и стратегија одбране; оружане снаге и друштво; те економија и менаџмент одбране [...]“.

Који су заједнички имениоци у свим овим дефиницијама? Пре свега, веома честа употреба речи „војни“ (војна технологија, војна историја, војне концепције...). Из све три наведене дефиниције може се видети да је сврха војних наука веома јасна: представљају средство за добијање ратова (при чему су они посматрани у најширем савременом смислу, укључујући управљање сукобом, подршку миру, итд.). Према томе, у основи, војне науке могле би се дефинисати као: „типично војне науке неопходне за остварење потребних војних могућности за постизање војних циљева које је поставила Влада“. Међутим, та дефиниција има и једну ману: она и даље не објашњава природу тих војних наука. Неки њени делови откривају се у разним дефиницијама: војна историја; војне технологије, војни системи оружја, командовање и управљање, психологија, руковођење, право и етика; безбедност, политика одбране, стратегија, оружане снаге и друштво; економија одбране, менаџмент. Међутим, када покушамо да рашчланимо војне науке на њихове појединачне градивне блокове, заиста налазимо много наука које немају реч „војни“ у свом називу. Као што се може видети у наредним поглављима, чак и оне које се и даље називају „војне“ изгубиће у овом набрајању тај придев када их, опет, разложимо на њихове основне науке.

Однос између војних и техничких наука

На почетку, разлика између војних и цивилних система изгледа очигледна: војска прави системе оружја, цивили не праве (да би било јасније, привремено ћемо заборавити, полицијске снаге и друге агенције за спровођење закона). Али, како се, у ствари, прави систем оружја? Да узмемо пример борбеног тенка. Која су му главна својства? Могли би се сложити са констатацијом да су то: ватрена моћ, заштитни оклоп, покретљивост и *CISS* (комуникационо-информациони системи и сензори – *communication & information systems and sensors* – *CISS*). Ватрена моћ је, несумњиво, „највојнији“ захтев.

Али, које науке са потребне да се изради топ? Поред техника ливења, електронике, итд.... у суштини се све своди на унутрашњу и спољну балистику.

Унутрашња балистика је сусрет хемије и физике. Код спољне балистике све је, у ствари, аеродинамика и механика лета. Ништа у томе нема војно. За израду заштитног оклопа примењен је спој науке о материјалу (легуре метала) и основне механике (ударни углови). Што се тиче покретљивости нема стварне разлике између мотора, мењача и огибљења тенка и тешког теренског возила у, на пример, изградњи путева. Такође, нема сумње да су комуникациони и информациони системи и сензори производ исте технологије. Да ли је то, можда, типично за техничке науке?

Однос између војних и хуманистичких наука

Да размотримо алфа-науке. Војна историја је, за већину нас, јединствен најбољи пример типично војне науке. Или можда није? Да ли је војна историја само један аспект историје, аспект који се не може правилно разумети без његовог ширег историјског и социолошког контекста? Покушајте само да разумете одлуке команданата на нижем и вишем нивоу, а да не узмете у обзир „невојно“ окружење. Имамо неколико примера из савремене историје (Авганистан, Ирак) или из давне прошлости. Како ћете водити рат у Авганистану ако не разумете комплексну племенску социолошку, економску и политичку ситуацију? А ако се вратите натраг кроз време: покушајте да објасните маневре и стратегијске и тактичке одлуке које су доносили римски генерали за време грађанских ратова. Увидећете да оне имају мало везе са војним аргументима, а много са политиком, социологијом и економијом.

Још један типично војни домен јесте право оружаних сукоба – *ius ad bellum* и *ius in bello*. Верујем да је то постало централна тачка војних операција садашњег доба. Закони оружаних сукоба и, екстраполацијом, етика ратовања диктирају наше војне операције у веома великој мери. Међутим, ако помније испитамо те законе и правила, брзо увиђамо да они уопште нису „војни“. У најбољем случају, они су преноси општеприхваћених људских права на специфичне случајеве, на пример, права затвореника преведена у права ратних заробљеника. То уопште не изненађује, с обзиром на све нејаснију границу између рата, (против)побуњеничких дејстава, тероризма и међународног криминала.

Специфичност војних наука

Према томе, да ли је закључак да треба да заборавимо на војне науке? Да ли постоји ишта типично у вези са науком у нашој професији? Да, има: као што је већ објашњено, специфичност је у крајњем циљу – добијању ратова. Дакле, нас не интересује балистика, наука о материјалу или механика, већ борбено возило.

Код војних наука ради се, у ствари, о интегрисању разних, невојних, научних дисциплина ради постизања војног циља. Технички пример борбеног возила је карактеристичан. Али, најбољи пример је, по мом мишљењу, појам руковођења.

Иако војска нема монопол над руковођењем, јасно је да је то први и најважнији фактор у оружаном сукобу. Руковођење, или његово непостојање, одредиће исход војне борбе више него иједан други фактор. Није тако лако наћи директну дефиницију руковођења. Међутим, његови разни аспекти, на пример примерно понашање

или друштвена свест, могу се лако препознати као део класичних хуманистичких наука: психологије, педагогије, етике и социологије.

Како су војне науке резултат комбинације цивилних наука чија је намена постизање војног циља, ту интеграцију може остварити само стручњак – војни научник. То не мора нужно да значи да он мора да буде стручњак у свакој грани науке. То је ионако постало немогуће: брзи развој наука учинио је да *uomo universale* или *ренесансни човек* постане изумрла врста. Он може да буде, а по могућности и јесте, стручњак у једној од тих наука. Али, његова најважнија особина јесте да мора да буде способан да преводи шире војне циљеве у конкретне војнонаучне циљеве, који, опет, могу да се трансформишу у општенаучне циљеве.

Војне науке као покретач цивилних наука

Претходно је показано да чисто војне науке не постоје. То не значи да наука за војне потребе не може да има знатан утицај на науку у целини. Многе специфичне науке изумљене су или развијене за војне сврхе, а затим биле прилагођене или преузете за цивилне примене. Наводимо неколико примера:

- На Далеком истоку курсеве из војног руковођења, стратегије, итд. похађају водећи привредници. Дела Сун Цуа су обавезна литература за свакога ко жели да опстане у немилосрдној џунгли међународног бизниса.

- Вековима су достигнућа у развоју криптографије подстицана војним потребама, мада су дипломате и трговци од самог почетка схватили њену вредност. У данашње време видимо да су многи помаци на том пољу остварени пре захваљујући потреби да се осигура безбедност интернет трансакција, него војних комуникација.

- Ергономија се ретко повезује са војском. Не очекује се да се осећате комфортно у оклопном борбеном возилу. Али, почечи пројектовања ергономских инструментата потичу од британских војних инжињера који су покушали да сведу на минимум грешку пилота у првим данима Другог светског рата прилагођавањем пилотске кабине њихових ловачких авиона.

- Гаранција квалитета је, такође, врло важна за војску. Много пре него што је ико почео да говори о ISO 9000, сертификацији или акредитацији, војска је (на челу са САД) развила научни појам квалитета производње, обавезала фирме да имају системе осигурања квалитета и планове квалитета, те увела мере контроле квалитета и сертификационе стандарде. Данас је то преузела привреда, у тој мери да војне организације морају да шаљу људе на цивилне курсеве како би се упознали са научним принципима квалитета и осигурања квалитета.

Учешће у цивилним оквирним програмима истраживања

Јасно је да науку и истраживање данас не води један усамљени научник или чак једна истраживачка група. Научноистраживачки рад је постао интернационалан и интердисциплинаран, не само у оквиру поделе терета, односно учешћа у трансационалним програмима истраживања. Из претходних пасуса јасно је да интердисциплинарни део не смета војном научнику. Напротив, видели смо да су војне науке првенствено интердисциплинарне и представљају интеграцију неколико различитих дисциплина. Ситуација је са-

свим другачија што се тиче интернационалног аспекта. Размена знања са иностраним војним партнерима, а поготово цивилним институцијама, реално није нешто природно за војног научника. Рекао бих чак да је то у потпуној супротности са његовим примарним циљем: опремањем своје владе неопходним средствима за остварење војних циљева. Међутим, постоје бар два разлога за превазилажење тог страха од међународне сарадње.

Први је непосредан: војну моћ све ређе користимо као нација или држава. Делујемо под кишобраном УН, НАТО, ЕУ... и распоређујемо се, неретко, заједно са цивилним агенцијама које се суочавају са истим техничким и оперативним проблемима као и војска.

Други лежи у природи војних наука: оне не постоје! Према томе, војни научник може у потпуности да учествује у међународним истраживачким програмима у области основних наука на које се војне науке могу рашчланити. То може да се илуструје неким од међународних пројеката у које је била укључена Краљевска војна академија Белгије током последњих неколико година:

- *FRESP*: тај *EU-FP7-Security* пројекат фокусира се на заштиту дисајних органа за прве респондере под различитим условима, укључујући терористичке нападе. Од девет партнера, Краљевска војна академија је једини војни партнер. Јасно је да је специфично знање Краљевске војне академије из области АРХБ одбране од велике помоћи за тај пројекат. Али, интеграција заштите од хемијских убојних средстава и токсичних индустријских хемикалија којом се бави тај пројекат има, такође, неоспорну вредност за знања из области АРХБ заштите у систему одбране Белгије и за будући развој или набавку опреме за АРХБ заштиту.

- *VIEW-FINDER*: циљ тог *EU-FP6* пројекта био је развој робота за прикупљање података за примену у операцијама спасавања (пожар, хемијска опасност, итд....). Ту су корисно употребљена типично војна знања о интегрисању постојећих система у Краљевској војној академији. Али, такви работи би могли, такође, да буду веома корисни и у борбеном околностима.

- *SPIN*: циљ тог пројекта Европске космичке агенције јесте прикупљање информација о дејству екстремних околности на физиолошко и психолошко понашање човека (на пример, астронаута). Краљевска војна академија дала је свој допринос у области размене података и психологије стреса. Резултати тог пројекта сада се преносе на извесне групе војног састава, на пример пилоте ловачких авиона.

Из ових примера јасно је да специфично знање војних научника у одређеним областима не само да је добродошло, него се чак и тражи у међународним „цивилним“ научноистраживачким програмима. С друге стране, резултати таквих пројеката могу се лако прилагодити и добро употребити у типично војним апликацијама и околностима.

Закључак

Војне науке, као такве, не постоје. Оне су само комбинација „нормалних“ наука, које се користе у војном контексту за постизање војних циљева. То омогућава војним истраживачима да се укључе у (интер)националну научну сарадњу у области тих општих наука. Комбиновањем налаза и научних резултата тих група, као и њиховом применом у много ужем, војном, контексту могуће је постићи специфичне војне и политичке циљеве који су постављени на националном нивоу.